

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีชื่อย่อว่า ส.ป.ป. ลาวตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชียในใจกลางของแหลมอินโดจีน ระหว่างเส้นรุ้งที่ 14-23 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 100-108 องศาตะวันออก เป็นประเทศไม่มีทางออกสู่ทะเล โดยมีชายแดนทิศเหนือติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีนทิศใต้ติดกับราชอาณาจักรกัมพูชาทิศตะวันออกติดกับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามทิศตะวันตกติดกับราชอาณาจักรไทยและทิศตะวันตกเฉียงเหนือติดกับสหภาพพม่า

ส.ป.ป.ลาว ตั้งอยู่ในภูมิภาคเขตร้อน มีลมมรสุมแต่ไม่มีพายุฤดูฝนได้แก่ เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคมส่วนฤดูแล้งได้แก่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายนปริมาณน้ำฝนมีเพียงร้อยละ 10-25 เท่านั้น

ส.ป.ป.ลาว มีพื้นที่ทั่วประเทศ 236,800 ตารางกิโลเมตร โดยพื้นที่สามในสี่ส่วน เป็นเขตภูเขาและที่ราบสูง ดังนั้น ส.ป.ป.ลาว จึงเป็นประเทศอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสายน้ำไหลผ่านตั้งแต่เหนือจดใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายหลักของประเทศที่มีความยาวถึง 1,835 กิโลเมตร นอกจากนี้ ส.ป.ป.ลาว ยังสามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำดังกล่าวมากมายและยังมีความสามารถผลิตพลังไฟฟ้าจากน้ำตกบริเวณอ่างน้ำตอนล่างรวมร้อยละ 51 ของพลังไฟฟ้าที่ ส.ป.ป.ลาว ผลิตได้จากแม่น้ำโขงทั้งหมด (กระทรวงแถลงข่าว วัฒนธรรม, 2543)

ในปี พ.ศ.2543 ส.ป.ป.ลาว มีประชากรประมาณ 5,218,000 คน และมีอัตราขยายตัวร้อยละ 2.4 ส.ป.ป.ลาว ถูกถือว่าเป็นหนึ่งในบรรดาประเทศในเอเชียที่มีความหนาแน่นของประชากรอยู่ในระดับต่ำคือ 21 คนต่อตารางกิโลเมตร พื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุด คือตัวเมืองต่าง ๆ ในกำแพงนครเวียงจันทน์ ซึ่งมีความหนาแน่นของประชากรถึง 149 คน ต่อตารางกิโลเมตร กล่าวคือ พื้นที่ 3,920 ตารางกิโลเมตรมีประชากรอาศัยอยู่ ประมาณ 569,659 คน (ศูนย์สถิติแห่งชาติ, 2543)

ความหนาแน่นของประชากรในเขตกำแพงนครเวียงจันทน์เป็นผลจากการขยายตัวเป็นเมือง (urbanization) ที่เกิดขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 เป็นต้นมากล่าวคือภายใต้อิทธิพลของการปกครองของฝรั่งเศสและอเมริกาในอดีตนั้นกำแพง

นครเวียงจันทน์ไม่มีการพัฒนาความเป็นเมืองมากนักโดยพิจารณาจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นเล็กน้อยเนื่องจากอยู่ในสถานะไม่สงบจากสงครามที่เกิดขึ้นเป็นประจำ แต่หลังจากนั้นความเป็นเมืองของกำแพงนครเวียงจันทน์ได้ขยายตัวมากขึ้นและมีประชากรเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้ ในปี พ.ศ.2521 ประชากรกำแพงนครเวียงจันทน์ที่มีประมาณ 95,000 คนได้เพิ่มขึ้นเป็น 178,174 คน ในปี พ.ศ.2540 (บุญทวี สอัมพันธ์ชัย, 2543, หน้า 2)

นอกจากนั้น ยังพบว่าการใช้พื้นที่ของกำแพงนครเวียงจันทน์ในช่วงปี พ.ศ.2509- 2528 มีการขยายตัวมากกว่าร้อยละ 50 คือ จาก 14 ตารางกิโลเมตรเป็น 29.5 ตารางกิโลเมตร (สถาบันค้นคว้าเทคนิคและผังเมือง, 2532, หน้า 36) อาคารบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วตามเส้นทางคมนาคมที่ขยายตัวอย่างไม่เป็นระเบียบของกำแพงนครเวียงจันทน์

การขยายตัวของเมืองโดยไม่มีการวางผังเมืองล่วงหน้าประกอบกับการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจก่อให้เกิดผลกระทบที่สำคัญหลายประการ เช่น การจัดการทางด้านสาธารณสุข ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและปัญหาสภาพแวดล้อมในเมือง (บุญทวี สอัมพันธ์ชัย, 2543, หน้า 3) ปัญหาที่เกิดขึ้นควบคู่กับการขยายตัวของเมือง ได้แก่ ปัญหาขยะล้นเมือง หน่วยราชการของกำแพงนครเวียงจันทน์ จึงได้กำหนดนโยบายการกำจัดขยะโดยได้จัดตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบ ด้านทำความสะอาดและรักษาสภาพแวดล้อมและได้พิจารณาออกนิตกรรมสำคัญต่าง ๆ หลายฉบับที่นอกเหนือจากทางส่วนกลางกำหนดออกแล้ว เช่น รัฐธรรมนูญ กฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศ ข้อตกลงของนายกรัฐมนตรี ข้อตกลงของรัฐบาล กล่าวคือการปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดระเบียบ ข้อตกลง ใบแจ้งความ ออกเป็นระยะ ๆ เพื่อกระตุ้นเตือนประชาชนให้มีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หน่วยราชการกำแพงนครเวียงจันทน์ยังได้กำหนดโครงการกำจัดขยะหลายโครงการ เช่น โครงการเวียงจันทน์สะอาด โครงการยกระดับสมรรถภาพการพัฒนา และบริหารตัวเมือง โครงการปลูกจิตสำนึกกำจัดขยะแบบมีส่วนร่วมเป็นต้น

การดำเนินโครงการกำจัดขยะของกำแพงนครเวียงจันทน์มีพื้นที่ในขอบเขต 9 ตัวเมือง คือ เมืองจันทบุรี เมืองสีสัตตนาคน เมืองสีโคตรบอง เมืองนาทรายทอง เมืองหาดทรายฟอง เมืองชัยธานี เมืองชัยเศรษฐา เมืองปากงึม และ เมืองสังทอง พบว่ามีเพียง 4 เมืองใหญ่ คือ เมืองจันทบุรี เมืองสีสัตตนาคน เมืองสีโคตรบอง เมืองชัยเศรษฐา เท่านั้นที่โครงการกำจัดขยะได้รับความช่วยเหลือทางด้านเงินทุน ดังนั้นปัญหาขยะล้นเมืองในกำแพงนครเวียงจันทน์ในปัจจุบันจึงยังไม่ได้รับการแก้ไขให้บรรลุเป้าหมาย ขยะเกิดขึ้นในนครหลวงเวียงจันทน์ประมาณ 250 ตันต่อวันนั้นจะถูกทำลายเพียง 177.5 ตันต่อวันคิดเป็นร้อยละ 71 ในนั้นขยะได้รับการทำลายถูกวิธี 104.5 ตันต่อวันเท่ากับร้อยละ 41.5 และขยะที่ทำลายอย่างไม่ถูกวิธี 50 ตันต่อวันคิดเป็นร้อยละ 20.0 รวมถึงมีการ

เอาน้ำกลับไปใช้ใหม่ 23 ตันต่อวันซึ่งคิดเป็นร้อยละ 9.2 ดังนั้น จึงมีขยะเหลือทำลาย 72.5 ตันต่อวันคิดเป็นร้อยละ 29 ขยะที่เหลือจะตกค้างอยู่ตามถนนหนทาง ตลาด และสถานที่ต่าง ๆ (แผนกคมนาคมขนส่ง ไปรษณีย์ และก่อสร้างประจำกำแพงนครเวียงจันทน์, 2541)

การที่โครงการกำจัดขยะของกำแพงนครเวียงจันทน์ไม่สามารถแก้ไขปัญหาขยะล้นเมืองได้มีสาเหตุหลายประการ เช่น ขอบเขตของโครงการในพื้นที่เมือง มีเพียง 100 หมู่บ้านใน 4 ตำบลจากทั้งหมด 492 หมู่บ้านใน 9 ตำบล ความพร้อมด้านเงินทุนประมูลเกี่ยวกับเทคโนโลยีการกำจัดขยะเป็นต้น แต่สาเหตุหนึ่งที่เกิดจากมิติของประชาชนก็คือปัญหาพฤติกรรมของประชาชน เช่น ในด้านพฤติกรรมจะพบปรากฏการณ์ประชาชนชอบทิ้งขยะลงในเรือสวน ไร่นา หรือแม่น้ำลำคลอง

การดำเนินนโยบายกำจัดขยะของกำแพงนครเวียงจันทน์นั้น ณ เมืองจันทบุรีเป็นเมืองที่มืองค์กรทำความสะอาดและรักษาสิ่งแวดล้อมทำหน้าที่จัดเก็บขยะเรื่อย ๆ มา แต่ก็สามารถเก็บได้น้อยมาก เนื่องจากเก็บเฉพาะวันอังคารเท่านั้นขยะที่เหลือจากนั้น กองอนามัยสิ่งแวดล้อมประจำเมืองจันทบุรีเองรับผิดชอบจัดการ จากการคำนวณขององค์กร Japan International Cooperation Agency. ในปี ค.ศ. 1991 พบว่าที่กำแพงนครเวียงจันทน์ประชากร 1 คนผลิตขยะได้ 0.75 กก.ต่อวัน (JICA, 1992, p. 5) พบเมืองจันทบุรีมีขยะประมาณ 45 ตันต่อวัน แต่องค์กรทำความสะอาดและรักษาสิ่งแวดล้อมจัดเก็บได้ประมาณ 7 ตันต่อวัน กองอนามัยสิ่งแวดล้อมตัวเมืองจัดเก็บได้ประมาณ 18 ตันต่อวัน รวมขยะถูกจัดเก็บประมาณ 25 ตันต่อวัน ขยะมูลฝอยที่เหลือในแต่ละวันประมาณ 20 ตันต่อวัน นั้นเป็นปัญหาขยะของเมืองจันทบุรี ซึ่งเป็นปัญหาที่ทำให้ตัวเมืองไม่สะอาดเพราะปรากฏมีขยะสะสมอยู่ตามคลองน้ำและถนนนอกจากนี้ขยะบางส่วนก็ทับถมอยู่ตามเรือสวน ไร่นา

วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2543 โครงการปลูกฝังจิตสำนึกกำจัดขยะแบบมีส่วนร่วม ได้จัดตั้งขึ้นโดยความร่วมมือของคณะขึ้นาก่อสร้างรากฐานพัฒนาตัวเมืองและชนบท (ก. ช. พ. ก. พ.) องค์กรพัฒนาบริหารตัวเมืองและชนบท (อ. พ. บ.) และ ศูนย์อบรมร่วมพัฒนา (ศ. ร. พ.) ต่อมาวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 ได้เปิดจุดทดลองธนาคารขยะ (Cycle Bank) 6 แห่งใน 3 โรงเรียน และ 3 หมู่บ้าน ธนาคารขยะนี้ทำหน้าที่รับซื้อและรับฝากขยะที่เมืองจันทบุรีได้กำหนดให้บ้านเชียงฮั่นเป็นที่ตั้งธนาคารขยะ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความรู้ทัศนคติ และปฏิบัติต่อการกำจัดขยะของประชาชนว่าเป็นอย่างไร และมีตัวแปรอิสระอะไรบ้างที่มีความสัมพันธ์ต่อความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติต่อการกำจัดขยะของประชาชนเมืองจันทบุรี กำแพงนครเวียงจันทน์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ด้านการกำจัดขยะของประชาชนเมืองจันทบุรีกำแพงนครเวียงจันทน์
2. เพื่อศึกษาทัศนคติต่อการกำจัดขยะของประชาชนเมืองจันทบุรีกำแพงนครเวียงจันทน์
3. เพื่อศึกษาการปฏิบัติต่อการกำจัดขยะของประชาชนเมืองจันทบุรี กำแพงนครเวียงจันทน์
4. เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับความรู้และทัศนคติต่อการกำจัดขยะของประชาชน เมืองจันทบุรี กำแพงนครเวียงจันทน์

สมมุติฐานในการวิจัย

จากกรอบแนวคิดของการวิจัยและการศึกษาของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยจึงกำหนดสมมุติฐานในการวิจัยดังนี้

1. ประชาชนเมืองจันทบุรีกำแพงนครเวียงจันทน์ มีความรู้ด้านการกำจัดขยะในระดับต่ำ
2. ประชาชนเมืองจันทบุรีกำแพงนครเวียงจันทน์ มีทัศนคติต่อการกำจัดขยะไปในทิศทางลบ
3. อายุของประชาชนเมืองจันทบุรีกำแพงนครเวียงจันทน์ มีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติต่อการกำจัดขยะ
4. ระดับการศึกษาของประชาชนเมืองจันทบุรีกำแพงนครเวียงจันทน์ มีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติต่อการกำจัดขยะ
5. อาชีพของประชาชนเมืองจันทบุรีกำแพงนครเวียงจันทน์ มีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติต่อการกำจัดขยะ
6. ฐานะทางด้านเศรษฐกิจของประชาชนเมืองจันทบุรีกำแพงนครเวียงจันทน์ มีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติต่อการกำจัดขยะ
7. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของประชาชนเมืองจันทบุรีกำแพงนครเวียงจันทน์ มีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติต่อการกำจัดขยะ
8. เขตที่อยู่อาศัยของประชาชนเมืองจันทบุรีกำแพงนครเวียงจันทน์ มีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติต่อการกำจัดขยะ

ประโยชน์ของการวิจัย

1. เพื่อนำความรู้ไปปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการกำจัดขยะภายในครัวเรือนของประชาชนต่อไป
2. เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการแก้ไขปัญหา และส่งเสริมให้ประชาชนมีวิธีการกำจัดขยะจากครัวเรือนได้อย่างถูกต้องมากยิ่งขึ้น
3. เป็นข้อมูลที่สามารถนำไปกำหนด วิธีการส่งเสริมหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการปฏิบัติของประชาชนที่มีต่อการกำจัดขยะในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมในการทำให้สภาพแวดล้อมของตัวเมืองสะอาดสวยงามและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย
4. เป็นข้อมูลให้นักศึกษา นักวิจัย ในการศึกษาและวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบริหารและจัดการขยะจากครัวเรือนของประชาชนภายในเมืองต่าง ๆ ในอนาคต

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่
การศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาชุมชนเมืองในเขตเมืองจันทบุรี กำแพงนครเวียงจันทน์ จำนวนทั้งหมด 37 หมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยหมู่บ้านในเขตเทศบาล 24 หมู่บ้านและ นอกเขตเทศบาล 13 หมู่บ้าน
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา
ด้านความรู้ ทัศนคติต่อการกำจัดขยะ เป็นการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ความเชื่อ ความรู้สึก ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการกำจัดขยะในครัวเรือน อันเป็นเหตุทำให้มีขยะมาก และไม่สามารถกำจัดให้เสร็จสิ้นไปในแต่ละวัน
ด้านการปฏิบัติ เป็นการศึกษาการกระทำซึ่งเป็นกิจวัตรประจำวันในการกำจัดขยะในครัวเรือน
3. ขอบเขตประชากร ประชากรใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นประชากรที่อยู่ในเขตตัวเมืองที่มีรถเก็บขนขยะมูลฝอยของหน่วยงานของรัฐและเอกชนทั่วไปบริการจัดเก็บขยะได้สะดวกและประชากรที่อยู่เขตชานเมืองที่มีรถเก็บขนขยะมูลฝอยของหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนเข้าไปถึงบ้างและเข้าไปไม่ถึงบ้างทั้งหมด เมืองจันทบุรี มีประชากรกลุ่มเป้าหมาย 9,560 ครัวเรือนในเขตตัวเมืองและเขตชานเมือง (ห้องการสถิติและแผนการเมืองจันทบุรี กำแพงนครเวียงจันทน์, 2544)

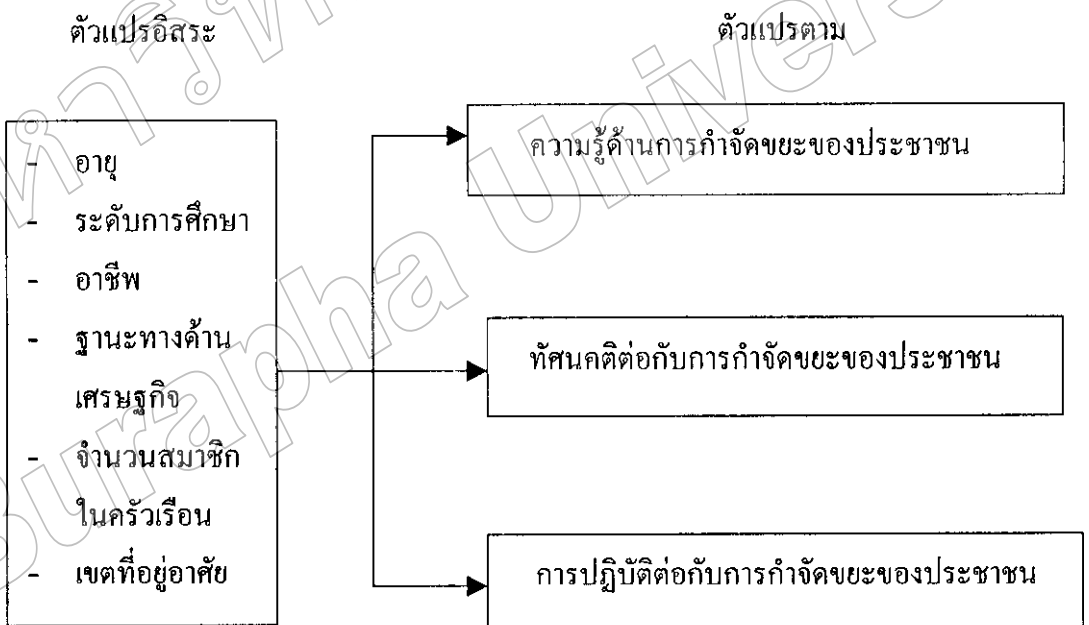
ตัวแปรที่ศึกษาในครั้งนี้ประกอบด้วย

ตัวแปรอิสระ (independent variables) ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ฐานะทางด้านเศรษฐกิจจำนวนสมาชิกในครัวเรือน และเขตที่อยู่อาศัย ของประชาชนเมืองจันทบุรี กำแพงนครเวียงจันทน์

ตัวแปรตาม (dependent variables) ได้แก่ ความรู้ทัศนคติและการปฏิบัติของประชาชนเมืองจันทบุรี กำแพงนครเวียงจันทน์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับขยะมูลฝอย แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติจะมีส่วนสัมพันธ์กันตามตัวแปร คือ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ฐานะทางด้านเศรษฐกิจจำนวนสมาชิกในครัวเรือนและเขตที่อยู่อาศัย ซึ่งตัวแปรเหล่านี้จะมีผลต่อตัวแปรตาม คือความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติต่อการกำจัดขยะของประชาชนในเมืองจันทบุรี กำแพงนครเวียงจันทน์

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องเวลาจึงจำเป็นต้องหาผู้ช่วยในการสัมภาษณ์ แม้ว่าก่อนจะออกไปสัมภาษณ์ได้มีการตกลงและชี้แจง เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันแล้วก็ตามแต่การควบคุมให้ผู้สัมภาษณ์แต่ละ

คนมีลักษณะและการตอบรับที่เหมือนกัน เช่น การใช้คำพูดท่าทางและน้ำเสียงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ซึ่งอาจมีผลต่อข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นอกเหนือจากนี้ แล้วประชาชนกลุ่มเป้าหมายในเขตตัวเมืองก็มีความจำกัดในด้านเวลา ซึ่งจะสัมภาษณ์ ในช่วงเวลาต่างกันในแต่ละวัน อาจจะเป็นเวลาบ่ายบ้างหรือเวลาเย็นบ้าง ตลอดจนลักษณะครัวเรือนในตัวเมืองอาจจะทำให้การร่วมมือไม่เท่าที่ควร บ้านบางหลังจะไม่เปิดให้ผู้คนแปลกหน้าเข้าไปในบ้านเพราะกลัวไปทำสิ่งไม่ดี บ้านบางหลังอาจไม่ได้ยินเสียงเรียก บ้านบางหลังยังเหลือแต่เด็กกับคนแก่ที่ไม่สามารถสอบถามได้ประโยชน์ในการวิจัยผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ไม่ค่อยเต็มใจหรือกลัวว่าจะพูดกระทบต่อการเมือง จึงตอบสัมภาษณ์เพื่อให้แล้วเสร็จโดยไม่คิดถึงความจริง

2. ผู้วิจัยไม่ได้ควบคุมตัวแปรอื่น ๆ นอกเหนือจากที่ได้กำหนดไว้ข้างต้นซึ่งอาจมีผลต่อการวิจัยได้ เช่น พฤติกรรมในการบริโภค และอุดมคติทางการเมืองของผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นต้น

3. ข้อมูลบางอย่างอาจมีความไม่เที่ยง เช่น ฐานะทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ซึ่งประชาชนไม่ทราบที่จะจัดฐานะครอบครัวของตนในระดับใด เนื่องจากรายได้ของประชาชนไม่คงที่ เวลาให้สัมภาษณ์ประชาชนส่วนมากไม่ต้องการตอบสัมภาษณ์ว่ายากจนหรือมั่งคั่ง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การกำจัดขยะ หมายถึง การนำขยะไปทำลายให้หมดสิ้น ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การถม การฝัง การนำไปเลี้ยงสัตว์เลี้ยง การนำไปทำปุ๋ยหมัก การเผา หรือเพื่อนำไปแปรสภาพนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นหรือนำมาซ่อมแล้วกลับมาใช้ใหม่ (recycle)
2. เขตตัวเมือง หมายถึง เขตหมู่บ้านที่เข้าร่วม โครงการ 100 หมู่บ้าน เมืองจันทบุรี มีจำนวน 24 หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตตัวเมือง
3. เขตชานเมือง หมายถึง เขตหมู่บ้านที่อยู่นอกเขตโครงการ 100 หมู่บ้าน เมืองจันทบุรี มีจำนวน 13 หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง
4. เขตเมือง หมายถึง จำนวนหมู่บ้านทั้งหมดที่ตั้งอยู่ในการปกครองของเมืองจันทบุรี ทั้ง 2 เขต มี 37 หมู่บ้าน
5. โครงการ 732 คือ โครงการปลูกฝังจิตสำนึกกำจัดขยะแบบมีส่วนร่วม